

Mielenterveyden maantiedettä Chicagosta

SOL DAICHES *People in Distress. A Geographical Perspective on Psychological Well-being.* University of Chicago, Department of Geography, Research Paper No. 197. Chicago 1981. 199 sivua.

Amerikkalaisessa yhteiskunnassa mielenterveyteen liittyvät ongelmat ovat kehittyneet merkittäväksi sosiaalisiksi ja taloudelliseksi kysymykseksi. Tämä tosiasia lähtökohtanaan Daiches on lähtenyt selvittämään tutkimuksessaan mielenterveyden sekä yhteisöllisten ja yksilöllisten sosiodemografisten tekijöiden suhdetta. Maantieteilijää kiinnostaa erityisesti Daichesin pyrkimys analysoida sijaintitekijän ja mielenterveysongelmien välistä suhdetta. Daiches liikkuu maantietelijän näkökulmasta arvioituna varsin harvinaisella, joskin mielenkiintoisella, ongelma-alueella. Itse tutkimuksen kohdealue, Chicago, on erityisesti kaupunkimaan-tieteilijöille sitäkin tutumpi.

Chicago on jo historiallisesti ollut kaupunkitutkimuksen »luvattu» kohdekaupunki. Myös mielenterveyden alueellisia jakautumia on Chicagossa tutkittu jo pitkään, tutkimus oli vilkasta jo 1930-luvulla. Suoritetuissa tutkimuksissa on toistuvasti havaittu, että suhteellisesti korkeimmat sairausarvot löytyvät Chicagon keskustan lähialueilta, jossa asuvat alimpiin sosiaaliluokkiin kuuluvat ihmiset. Samanlaisia tuloksia on saatu myös muualta Amerikasta sekä Euroopasta.

Daiches lähtee liikkeelle ajatuksesta, jonka mukaan ihmisen asuinpaikan sijainti spatiaalisessa rakenteessa heijastaa ihmisten sosiaalista asemaa, perhevaihetta, sosiaalisten suhteiden verkoston laajuutta sekä mahdollisuuksia koulutukseen, työhön ja virkistytymiseen. Edelleen asuinpaikan sijainti vaikuttaa ihmisten mahdollisuuksiin hyödyntää erilaisia toimintoja.

Daiches testaa tutkimuksessaan kolmea hypoteesia. Ensimmäinen on »sosiaalisen isolaation» -hypoteesi. Sen mukaan asuminen yhteisöissä, joissa asukkaat ovat sosiaalisesti eristyneitä toisistaan, vaarantaa mielenterveyttä. Mielenterveyden alueellisten jakautumien tarkastelussa juuri tätä lähtökohtaa pidettiin tutkimusten alkuaikoina mielenterveyden päädeterminanttina. Toisena hypoteesina on »sosiaalisen luokan» -hypoteesi, jonka mukaan mielenterveysongelmien jakautuma heijastaa sosiaaliluokkien jakautumaa. Myös tälle hypoteesille on saatu tukea tutkimuksista. Kolmas hypoteesi on ns. »Drift» -hypoteesi, jonka mukaan henkisesti sairastuneet ihmiset ovat kykenemättömiä »pitämään kiinni» sosiaaliluokastaan ja »ajautuvat» statuksessaan alaspäin ja samalla aikaa myöten siirtyvät alempien sosiaaliluokkien asuinalueille. Aiemmissa tutkimuksissa ko. hypoteeseja ei ole onnistuttu osoittamaan oikeiksi tai vääriksi. Tähän on Daichesin mukaan ollut syynä se, että tutkimusaineistoina on usein käytetty erilaisten sairaaloiden tilastoja — ylempiin sosiaaliluokkiin kuuluvat ihmiset ovat ilmeisesti kuitenkin usein turvautuneet yksityisklinikoiden apuun. Toisaalta tutkimuksissa on pyritty yleensä testaamaan ainoastaan jotakin yllämainituista hypoteeseista. Kolmantena ongelmana on ollut ekologisen ja yksilötasoisien datan suhde. Edelleen ongelmana on ollut mielenterveyden merkitys kausaalisuhteiden tulkinnan kannalta: onko mielenterveys syy vai seuraus?

Daichesin tutkimusaineistona on 2300 18—65 vuotiaan chicagolaisen haastattelua vuodelta 1972. Tutkimusaineistoon kuului sekä psykiatrisessa hoidossa olleita että muita henkilöitä. Noin puolet tutkimuksen koehenkilöistä on haastateltu uudelleen neljä vuotta myöhemmin. Tutkimuksen tärkeimmät mittarit rakentuivat psykologista ahdistusta, asuinpaikan sijaintia, sosiaalisia suhteita, taloudellista statusta ja demografisia ominaisuuksia kuvaavista muuttujista. Lisäksi käytössä on ollut tilastotietoja »naapurustojen» ominaisuuksista.

Ennen tutkimustulosten analyysia Daiches esittää kirjallisuuskatsauksen, jossa tarkastellaan mm. sosiaalitutkimuksen traditiota. Tässä yhteydessä

käydään lyhyesti läpi mm. sosiologian klassikoiden, Tönniesin, Simmelin ja Durkheimin sosiaalisia yhteisöjä koskevia ajatuksia. Daichesin mukaan erityisesti em. henkilöt ovat vaikuttaneet merkittävästi mielenterveys tutkimuksen kehitykseen. Edelleen Daiches mainitsee Freudin kontribuutiot psykiatrisen teorian kehityksen kannalta. Aiemmista tutkimuksista Daiches käy lyhyesti läpi ekologisten (mielenterveys)tutkimusten tradition ja tutkimukset, joissa on tarkasteltu mielensairauksien ja sosiaaliluokan välistä yhteyttä sekä survey-tekniikoiden käyttöön perustuvan tutkimustradition.

Kappaleessa 3 esitellään yksityiskohtaisesti tutkimuksen aineistonhankinta, aineiston luonne, käytettävät mittarit ja tilastolliset menetelmät. Eryteisesti kahdelta ajankohdalta oleva »paneeli-informaatio» mahdollistaa Daichesin mukaan syvällisemmän kausaalisuhteiden tulkinnan.

Tutkimustulosten mukaan psykologisen »ahdingon» (distress) jakautuminen Chicagon alueella vaihtelee systemaattisesti. Ahdinkoa kuvaavat tunnusluvut alenevat siirryttäessä pois päin Chicagon keskustasta. Kuitenkaan asuinpaikan sijainnin ja ahdistuneisuuden välillä ei tietenkään ole täydellistä riippuvuutta: suurin osa keskustan asukkaista ei ole ahdistuneita ja vastaavasti ahdistuneita ihmisiä on tietysti muuallakin kuin keskusta-alueilla. Daichesin tulokset näyttävät tukevan erityisesti »sosiaalisen isolaation» ja »sosiaaliluokan» hypoteeseja, vaikka kausaalisuhteiden tulkinta onkin ongelmallista. »Drift» -hypoteesin paikkansa pitävyyden tulkinta on vaikeampaa: tutkimustulosten mukaan asuminen tai siirtyminen keskikaupungin alueelle johtaa suurempaan riskiin ahdistua mutta muualla asuvat ahdistuneet ihmiset eivät kuitenkaan näytä »ajautuvan» näille riskialueille. Tulosten mukaan onkin syytä olettaa, että keskikaupungilla asuvat kaikkein ahdistuneimmat ihmiset ovat jo alunperin olleet keskustan asukkaita tai ovat ahdistuneet vasta sinne muutettuaan. Sosio-ekonomisilla tekijöillä on tutkimuksen mukaan vaikutusta ahdistuneisuuteen: naimattomat, ystävättömät ja usein muuttavat henkilöt ovat alttiita ahdistukselle. Edelleen ahdistumisriski kasvaa tulojen pienessä.

Daichesin tutkimus jää jotenkin »vieraaksi» maantieteilijälle. Syy tähän näkyy jo tutkimuksen lähdeluettelosta: runsaat 100 nimikettä sisältävässä luettelossa esimerkiksi »skitsofrenia» on huomattavasti yleisempi nimike kuin »maantiede». Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, etteikö maantieteilijällä olisi jotakin annettavaa tämän tyyppisten ongelmien tarkastelussa. Tästä Daichesin tutkimus käy hyvästä esimerkistä. Daichesin käyttämistä maantieteellisistä lähteistä voidaan mainita behavioraalisen maantieteen »ihmiskuvan» merkittävän kehittäjän, Julian Wolpertin, muutamia tutkimukset. Kaupunkimaantieteen harrastajille Daichesin tutkimus valottaa klassista esimerkkikaupunkia, Chicagoo, uudesta näkökulmasta.

ANSSI PAASI

Maantieteen laitos, Joensuun korkeakoulu